

MÚZEJNÉ STARINKY

Občasník Múzea Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši

December 2011

Editoriál

Kríza v nás

Múzeum je oknom do minulosti. Keď sa z neho cez naše zbierky rozhliadneme, vidíme, že aj naše lokálne či regionálne dejiny boli vždy kľbkom snáh, bojov, veľkých i malých zmien, na pozadí ktorých vystupovali do popredia osudy ľudí, ktorí sa snažili tie zmeny ustáť, zdôvodniť... Iní boli sami ich strojcami, komentátormi, kritikmi... Krízy, revolučné i nenápadné zmeny prichádzali a prichádzajú so železnou pravidelnosťou. Aj Liptovský Mikuláš je súčasťou obrovského, stále sa točiaceho kola – jeho obyvatelia sa nemohli vyhnúť napríklad prevratným zmenám po roku 1918 a budovaniu štátnej infraštruktúry od základu, hrôzom holokaustu, bolestnému znárodňovaniu po roku 1945... Jedni ako obeť, iní ako páni nad ich životmi, hladní po majetkoch, aj po desaťročiach hľadajúci zámienky na ospravedlnenie svojich činov. Ďalší, búriaci sa proti neprávosti, iní ľahostajní, ukrytí v ulitách svojich domácich minisvetov v presvedčení, že mocným odporovať netreba. Krízy a dejiny sú ľudskou kategóriou. Neexistujú len tak, sami od seba. Tomáš Baťa v roku 1932 vyslovil takúto myšlienku: „*To, čomu sme zvykli hovoriť hospodárska kríza, je*

Štvorročný **Vladko Hrianka** (1930 – 2009), najmladší syn bankára Sama Hrianku (1892 – 1955). V zrelom veku sa z neho stal priaznivec nášho múzea a darca vzácných predmetov z rodinnej histórie, ktoré tak spolu s informáciami o nich a ich niekdajších majiteľoch môžeme uchovať pre ďalšie generácie – ako pamäť nás všetkých.

len iné meno pre mravnú biedu. Mravná bieda je príčina, hospodársky úpadok je následok.“ Aj morálka je výsostne ľudská kategória. Kríza je v nás. Zmierujeme sa s čo najbezbolestnejším prežitím súčasných dní, zadlžujeme (nielen v zmysle finančnom) budúce generácie – povrchnosťou, neodbornosťou, ľahostajnosťou, kľžeme sa po povrchu štatistík a výkazov.... Strácajú sa jedinečné doklady minulosti. Múzejníkmi „nevypovedaní“ odchádzajú navyždy vzácni pamätníci časov minulých. Takí, akým bol napríklad MUDr. Vladimír Hrianka, ktorý naše múzeum obohatil o mnohé predmety, dokumenty a fotografie s detailnými komentármi. Ďakujeme. Spomíname.

Na jar tohto roku sme sa vzdali, hádam až príliš rýchlo a bez náhrady, opäť pod tlakom finančných ukazovateľov, dvoch dlhoročných pracovníčok a tiež spoluautoriek Múzejných stariniek. Do dôchodku odišla literárna historička Mgr. Daniela Fiačarová a knihovníčka Mgr. Anna Šmelková. V ďalšej životnej etape im želáme veľa zdravia, spokojnosti a radosti z novými aktivitami naplnených dní.

Zmenšujúce sa Múzeum Janka Kráľa má pred sebou ďalší ťažký rok. Ale, hľadiac do minulosti, kedy bolo ľahko?

Lubica Rybárska

Postavy mikulášskych dejín

Samo Hrianka (1892 – 1955)

Mikulášska história je fascinujúca studnica osobností z najrôznejších sfér ľudskej činnosti. Známých i menej známych i tých, ktoré ešte len čakajú na svoje objavenie. Medzi tie, o ktorých sa medzi Mikulášanmi neveľa vie, patrí aj finančník a popredná osobnosť bankového sektora v medzivojnovom Československu – Samo Hrianka.

Bolo krátko po prvej svetovej vojne a Liptovský Sv. Mikuláš žil radosťou z jej konca i rozpadu monarchie a vzniku Československej republiky.

Veľkú radosť prežívali aj v rodine vyslúžilého kožušníckeho majstra Samuela Hrianku na niekdajšom Nižnom Huštáku, keď sa z frontu vrátil ich mladší syn Samo. Nechýbalo totiž veľa, aby o jedno zo svojich troch detí prišli. Mladý Samo Hrianka utrpel v boji ťažké zranenie chrbtice, dostal sa však do opatery špecialistov vo viedenskom neurologickom centre. Vďaka nim sa mohol vrátiť do povojnového života bez závažnejšej ujmy na zdraví a nastúpiť na svoje úradnícke miesto v mikulášskej pobočke martinskej Sporiteľne (v roku 1920 včlenenej do Tatra banky), ktoré obsadil už v roku 1910

ako čerstvý absolvent obchodnej školy v Kežmarku.

Na opačnom konci Mikuláša, u Komendákovcov, bol tiež dôvod na radosť. Zo zámoria sa k svojej manželke a štyrom deťom natrvalo vrátil otec a živiteľ rodiny. Ján Komendák pracoval dlhé roky ako garbiarsky robotník vo fabrike Jána Pálku. Prvýkrát vycestoval za prácou do Spojených štátov amerických už v 90. rokoch 19. storočia, ešte ako slobodný muž. Tu sa v roku 1895 oženil s krajankou Žofiou Marendiakovou. Po narodení prvého syna sa rodina vrátila na Liptov, Ján Komendák však naďalej odchádzal za prácou do severoamerického Wisconsinu. Krátko po svojom definitívnom návrate k rodine sa rozhodol začať podnikáť a vo svojom dome na niekdajšom Vrbickom Huštáku otvoril predajňu Bratia Komendák – obchod s remeňom, ktorá sa stala neodmysliteľnou súčasťou obchodného života i koloritu medzivojnového Mikuláša.

Životy oboch rodín plynuli krátko po vojne nezávisle od seba. Ich osudy i rodokmene sa však čoskoro mali prepojiť. Lebo z voľakedajšieho Nižného Huštáku na Vyšný Hušták nebolo až tak ďaleko, aspoň nie pre mladého bankového úradníka

• Rodina Samuela Horislava Hrianku (1852 – 1921), kožušník-keho majstra vo firme Peter Holécy a syn, a Márie, rod. Benkovej. Zľava synovia Samo a Janko, na maminých kolenách dcéra Mária. Fotografia z prelomu 19. a 20. storočia.

ka Sama Hrianku. Ten síce ako vojak rakúsko-uhorskej armády videl kus sveta, manželku si však jednak našiel v rodnom kraji. Zahľadel sa do jedinej dcéry Komendákovcov, Kornélie.

Nela Komendáková bola nielen vychýrená mikulášska krásavica (široko-ďaleko sa vedelo, že „u Komendákov malá dvierka, cez ne chodí pekná Nelka“), ale aj rozhladená a emancipovaná mladá žena. Už ako dievča spoznávala aj svet za hranicami rodného Liptova, keď pravidelne chodievala na prázdninové pobyty do rakúskeho Murecku pri Grazi, kam sa priženil otcov brat Matej. Veselá a spoločenská Nela bola aj členkou tamburášskeho zboru spolku Tatran a patrila do širšieho okruhu národne zmýšľajúcich dievčat zapálených pre slovenskú vec, veď ako si Nelkine spomienky uchoval jej najmladší syn Vladimír, „po prevrate jeden kroj zodrala – od tancu, zábav a oslavovania“. Ešte počas vojny absolvovala odborný obchodnícky kurz a neskôr sa zamestnala ako úradníčka u slávneho architekta M. M. Harminca v Novom Smokovci, kde pôsobil v súvislosti s výstavbou moderného veľkosaňatória Palace, ktorého investorom bol mikulášsky továrnik Peter Hubka.

Vzájomná náklonnosť Sama Hrianku a Nely Komendákovovej vyústila v sľub manželský. Písal sa rok 1920. Pre mladého Mikulášana to bolo prelomové obdobie nielen v osobnom, ale aj v pracovnom živote – v tom istom roku ho povýšili do funkcie „národného direktora“. A to bol len začiatok jeho závažnej kariéry.

O šesť rokov neskôr bol Samo Hrianka menovaný za riaditeľa mikulášskej filiálky Tatra banky. Nový riaditeľ začínal svoje účinkovanie v novej budove v severozápadnom rohu mikulášskeho námestia. S jej výstavbou sa začalo v roku 1925

• Samo Hrianka ako maturant na obchodnej škole v Kežmarku, 1910

a do užívania bola daná práve v roku Hriankovho nástupu do funkcie. Jedna z najmodernejších budov v meste sa v najbližších rokoch stala nielen Hriankovým pracoviskom, ale aj domovom pre jeho rozrastajúcu sa rodinu. V tom čase už boli manželka Hriankovci rodičmi dvoch synov (Samuel sa narodil v roku 1922, Dušan o dva roky neskôr, najmladší Vladimír prišiel na svet v roku 1930) a služobný byt na poschodí Tatra banky využívali až do roku 1935, keď sa celá rodina presťahovala do Prahy.

Samo Hrianka totiž na kariérnom rebríčku stúpala stále vyššie. Šikovného mikulášskeho bankára si všimli v centrálnej konkurenčnej banky, a tak v septembri 1933 Hrianka zasadol na najvyššiu stoličku v Zväze roľníckych vzájomných pokladníc v Bratislave. Osobné oddelenie Tatra banky vtedy odchádzajúcemu riaditeľovi svojej mikulášskej pobočky vystavilo pracovné vysvedčenie, v ktorom ocenilo jeho profesionálne kvality. V dokumente, ktorý archivujeme v našom depozitári archívnych materiálov, sa píše: „Menovaný celú hore uvedenú dobu pracoval v službách nášho ústavu usilovne, svedomite a spoľahlivo, a to nielen v bankovom odvetví, kde svojím dlhoročným účinkovaním nadobudol si všestrannej praxe, ale i v našich záujmových podnikoch priemyselných, do ktorých bol ako dôverník ústavu za banku delegovaný. Pán Samuel Hrianka vyznačoval sa všestranne príkladnou usilovnosťou a odbornou znalosťou a svojím vystupovaním osvedčil sa i ako znamenitý akvizitný pracovník, v uznaní čoho správa nášho ústavu menovala ho na vedúce miesto jednej čelnejšej našej odbočky – za direktora našej filiálky v Lipt. Sv. Mikuláši. Toto miesto zastával k našej úplnej spokojnosti až do jeho dnešného odchodu z našich služieb. Aj keď odchod pána Samuela Hrianku, jedného dobrého nášho spolupracovníka, s ľútosťou zaznamenávame, prajeme mu v ďalšom jeho životnom povelaní mnoho zdaru a úspechov.“

• Samo Hrianka (v zadnom rade štvrtý zľava) medzi pacientmi neurologického centra vo Viedni-Rosenhügli, 1915. Fotografiu odoslal ako pohľadnicu rodičom do Liptovského Sv. Mikuláša s textom: „V nemocnici po obede takto to vyzerá. Sme tu len tí, čo ku stolu dôjdeme. Šiesti nemôžu ešte posteľ zanechať.“

• Svadobná fotografia Sama Hrianku a Kornélie Komendákovéj, 1920

Samo Hrianka sa však v Bratislave dlho neohrial. Vláda Československej republiky v rámci protikrizových opatrení v marci 1934 zriadila Československý reeskontný a lombardný ústav so sídlom v Prahe, jeho úlohou bolo úverovou podporou napomáhať finančnému a kapitálovému trhu. Uznesením z 22. decembra 1934 vláda ČSR do funkcie námestníka riaditeľa tejto inštitúcie menovala Sama Hrianku.

Samo Hrianka nastúpil do svojho nového úradu v januári 1935. Netrvalo dlho a mikulášsky rodák zastával aj v Československom reeskontnom a lombardnom ústave najvyšší post.

Nasledujúc profesionálne výzvy svojho manžela presťahovala sa v auguste 1935 do Prahy aj Kornélia so synmi. Hriankovci napokon v Prahe strávili pätnásť rokov. Na Liptov sa vrátili po zmene režimu v Československu, najstarší syn Samuel skončil v jáchymovskom tábore nútených prác... Úspešný finančník vo výslužbe mal pred sebou ešte päť rokov života. Strávil ich v kruhu rodiny a priateľov, jeho obľúbeným miestom sa stala chata pod Orlou skalou v Demänovskej doline, ktorú postavil vlastnými rukami, za pomoci svojich synov a priateľov. Skonal v Liptovskom Mikuláši 28. novembra 1955.

Starší synovia Sama Hrianku sa už na Slovensko nevrátili. Oženili sa a svoj život prežili v Prahe. Do kraja svojich predkov sa po absolvovaní Lekárskej fakulty hygienickej na Karlovej univerzite vrátil iba najmladší syn Vladimír. Prekladaný z miesta na miesto pôsobil na Spiši, Gemeri i Orave, aby ho životné cesty priviedli späť do rodného Liptovského Mikuláša, kde po zosnulom MUDr. Rudolfovi Rajniakovi zaujal miesto okresného hygienika.

• Samo Hrianka v predzáhradke rodičovského domu so synom Dušanom na rukách, okolo roku 1925. Vľavo manželka Kornélia a starší syn Samuel. Miestu, kde kedysi stál dom Hriankovcov, dnes dominuje budova Hypernovy.

• Samo Hrianka (celkom vľavo) sa osobne poznal s mnohými predstaviteľmi súdobého politického života, s niektorými udržiaval priateľské vzťahy. Patril medzi nich aj Ján Ursíny, na fotografii z roku 1937 druhý zľava.

A bol to práve MUDr. Vladimír Hrianka, kto sa podujal na úlohu rodinného „archivára“. Zozbieral nespočetné množstvo fotografií, systematicky ich usporadúval do albumov a popisoval, uchovával dokumenty i autentické predmety spojené so životom Sama Hrianku, jeho manželky a ich predkov. A keďže si uvedomoval, že osobnosť jeho otca prekračuje hranice rodinnej histórie, mnohé z týchto vzácnych predmetov ešte počas svojho života s dôverou zveril do správy nášho múzea. Aby ako hmotní pamätníci minulosti niesli v sebe do budúcnosti zakódované posolstvo. O ľuďoch, ktorí spoluvytvárali podobu priestoru, v ktorom dnes žijeme a s ktorým sa identifikujeme, lebo je našim domovom.

Zuzana Nemcová

• Posledné leto Sama Hrianku. V Demänovskej doline so synmi Dušanom a Vladimírom, na kolenách vnučka Dagmar.

Článok vznikol na základe archívnych dokumentov, poznámok MUDr. Vladimíra Hrianku v rodinných fotoalbumoch a spomienok MUDr. Moniky Špankovej, vnučky Sama Hrianku.

Fotografie sú výberom zo súboru fotoalbumov rodiny Hriankovcov. Nahliadnuť do nich a spracovať ich pre múzejnícke účely sme mohli vďaka MUDr. Monike Špankovej.

LIST BRATOVI

• Mária Rázusová-Martáková vo svojom martinskom byte.
Foto: Archív MJK.

Korešpondencia známych i menej známych ľudí tvorí významnú súčasť zbierok každého múzea či archívu. Vypovedá o dobe, pisateľoch i adresátoch listov, nájdú sa v nej nové fakty, dopĺňajúce údaje i podnety na zamyslenie. „Rázusovské zbierky“ patria v Múzeu Janka Kráľa k najucelenejším, a tak v nich nechýbajú ani listy, pohľadnice a korešpondenčné listy, ktoré písali členovia rozvetvenej Rázusovskej rodiny v rôznej dobe a rôznom životnom rozporení.

List, ktorý sme vybrali do tohtoročných Stariniek, napísala učiteľka, spisovateľka a prekladateľka Mária Rázusová-Martáková v decembri 1948 rodine svojho brata Mateja. V predvianočnom čase, v prelomovom roku, niekoľko mesiacov po februárovom prevrate je plný úvah o zmysle udalostí,

• Mária Rázusová-Martáková s manželom Jánom Martákom.
Foto: Archív MJK.

ktoré tvrdo zasiahli aj do životov jej bratov. Michal a Matej Rázusovci, dvaja z jej piatich starších bratov, rovnako ako ostatní súrodenci, vyrástli v materálne skromných pomeroch, no v duchovnom bohatstve, ktorého nositeľom bola najmä ich mamka. Hoci pomery im nedovolili študovať, ich cesty boli celý život spojené s knihami. Vyučili sa za kníhtlačiarov v mikulášskej tlačiarňi Františka Klimeša. Tam i pracovali, až do čias, keď im starnúci František Klimeš, nemajúc v rodine následníka – kníhtla-

čiaru, svoju firmu prenajal a neskôr, v roku 1929 odpredal. Michal a Matej firmu pod menom Bratia Rázusovci budovali a rozvíjali, vydržali predvojnovú krízu i zlé vojnové roky. Po prevrate v roku 1948 bolo ich celoživotné dielo znárodnené. Vo „svojej“ kníhtlačiarňi sa stali opäť zamestnancami.

V roku 1948 sa pokus budovať socializmus a komunizmus v Československu len začínal... Čítajúc nasledujúce riadky po šesťdesiatich troch rokoch, vieme už mnohé, čo Mária Rázusová-Martáková nevedela. Preto sú nielen zaujímavým čítaním, ilustráciou historickej udalosti – znárodnovania súkromných firiem, ale snáď i poučením...

List je napísaný strojom, obojstranne, na hárku kancelárskeho papiera. Uvádza ho v úplnom znení, len s drobnými gramatickými korektúrami.

V Turč. Sv. Martine 21. XII. 1948

Milý braček,

odpovedám hneď, aby sa mi neodvlieklo a aby som neza-
budla, čo chcem napísať. Peniaze som poslala preto, lebo sa vše
rozpomínam na svoju horúcu túžbu za politrovaným pereč-
níkom, neskôršie za novým cirkom – a ako som musela ostať
len pri chuti. Nuž chcela som nejakej z v l á š t n e j c h u t i
Stankovej vyjsť v ústrety – rozumieš?

Veľmi často myslievam na Vás. Všetky listy, ktoré občas do-
stávam, sú plné nespokojnosti a istého smútku. Veľmi dobre ho
chápem. Celý život ste robili ako pilné včely – a teraz Vám berú
med i s úlom... Každý, kto sa na prítomnosť díva pod zorným
uhlom najbližších dní, musí byť nešťastný a zúfalý.

Vieš, Matko môj, na svete je len jediná večná a neomylná
Pravda, a tou je Boh. Všetko ostatné je len motkanie sa k Nemu
a od Neho. Človek sa raz približuje, raz vzdaluje, raz búra, raz
stavia. A je zaujímavé, že približne každých 1000 rokov pri-
chádza na svet akási prudká aktivita, keď sa prevracajú staré
poriadky a budujú nové.

Pochopiť dobu – znamená istú rovnováhu. Uvedomiť si, že
niečo prišlo nevyhnutne a ako zákon – znamená dostať pôdu
pod nohy a žiť. Žijeme totiž na rozhraní kultúr, v ťažkom obdo-
bí, keď stará sa ešte načisto nerozsypala a nová sa ešte nevyfor-
movala.

Lebo veci takto idú: 3000 rokov pred Kristom tu kvitla veľ-
ká kultúra krétsko-egejská. Keď sa naplnil jej čas a ona akosi
ostarila, dohrnul sa 'akýsi divý barbarský národ indoeurópske-
ho pôvodu odkiaľsi z Ázie', vydobyl si Peloponézsky poloostrov
a zničil tú veľkú kultúru egejskú. Na jej troskách vybudoval
novú a to bola tá obdivuhodná kultúra Grékov, ktorá dala svetu
nášmu tolko, že ešte dodnes sa živíme jej múdrosťou a krásou.

Ale i túto kultúru zničili barbari – Rimania. Tí prevzali od
Grékov všetko a vybudovali kultúru rímsku. Mocnú a slávnu
rímsku ríšu rozvrátili barbari, predkovia dnešných Francúzov,
Nemcov a Angličanov. Keď ich bezohľadné hordy vtrhali do
bohatých a krásnych miest, tak isto sa svetu zdalo, že nastáva
Súdny deň.

I dnes sa naplňuje takáto tisícka: Západ je vyžitý, nemá už
čo svetu povedať a topí sa v hriechoch. Keby si poznal svetovú
literatúru, zoznámil by si sa s duchovnou degeneráciou, v lite-
ratúre nazývanou dekadencia. Najmä Francúzsko ňou ukrutne
trpí. Je to kultúrna prejedenosť, zunovanosť a beznádej – prí-
znak staroby.

Našu kultúru vytvorilo kresťanstvo, ale cirkvi sa priveľmi
zosvetštili a zabudli, že kresťanstvo bolo veľkou revolúciou oproti
pohanstvu. Prebrali postupne všetky hriechy pohanského sveta
a svojim bedárom sľubovali raj len po smrti. Tu ži a dávaj sa vy-
korisťovať kňazovi, zemskému pánovi, neskôr továrnikovi, ban-

• Matej Rázus s manželkou Darinou. Foto: Archív MJK.

károvi atď. Ona mala stáť v prvých radoch v boji o spravodlivosť – a keď to neurobila, svet sa od nej odvrátil a robil všetko bez nej!

Komunizmus rozbíja všetky staré poriadky. My sme všetci nešťastní, lebo nám rúca svet, v ktorom sme vyrástli a poriadky, ktoré nám prešli do krvi. Toto sú časy barbarstva novej kultúry, ale je to brána novej, veľkej epochy ľudstva. Tie tisícročia sú schodíky, po ktorých človek vystupuje hore.

A „hore“ je k Bohu! Netreba sa báť, že by Boha bolo možné zniesť zo sveta. On si nájde aj chvíľu aj spôsob – a ja myslím, že nové poznanie Boha bude oveľa dôkladnejšie a hlbšie, lebo už aj človek bude iný.

„Neznabožstvo“ komunizmu je nevyhnutné na to, aby vyvrátilo z ľudského srdca pokrútené predstavy o Bohu, ako mu ich vštepovali cirkvi: toho Boha – pomstiteľa, ktorý Ťa za časné hriechy tvoje chce naveky smažiť v pekle, Boha, ktorého si možno kúpiť dobrým skutkom a modlitbou, atď. – Až bude mať človek srdce vyprázdnené, potom príde Boh nový, láskavý a múdry, akého naši farári nepoznajú.

Celým týmto písaním, Matko môj, som Ti len chcela povedať, že naše prítomné súženie je len nevyhnutný vývoj dejín, pravidelne sa opakujúci a že niet sily, ktorá by ho vládala zastaviť! Ani strach z atómovej bomby! Preto múdry človek dnes hľadá spôsob vyrovnat sa a zapojiť do života.

• Matej Rázus (prvý zľava) v spoločnosti kolegov – tlačiarov. Foto: Archív MJK.

• Súrodenci Rázusovci, zľava Ján, Michal, Mária a Matej s mamkou. Foto: Archív MJK.

Nám už nikdy asi dobre nebude: sme rozorvaná, obetovaná generácia, väziaca príliš hlboko v minulosti. Nedostatky a omyly tejto úžasnej revolúcie nás len utvrdzujú v presvedčení, že to staré bolo lepšie. Ale Vaše deti a ešte viac Vaši vnukovia sa budú mať oveľa lepšie. Pripravujte im to, lebo táto novota je i Božom pláne. Časom ona dostane novú formu celkom tak, ako dosiaľ dostali všetky novoty.

A, Matko môj, Jankovi² mi nevyčítajte pre Maticu! Je práve tak málo jej pánom, ako málo ste Vy pánmi svojich podnikov. – Niektu namieta, že by ju mali dať zavrieť. Lenže tí tam sú natoľko múdri, že by takú nešikovnosť nikdy nespravili. Oni by len pri pokoji a poriadku podrezali jej žily – a jedného dňa by sama od seba vykrvácala. A to by bola len škoda pre národ, lebo ona vie i chce národu spraviť veľa dobrého.

Môj list môžeš dať prečítať i Miškovi i Ondriškovi³, veď som pri ňom myslela na všetkých Vás. Niektu by nás mohol prísť cez sviatky navštíviť, aspoň preto, že ja si už von netrúfam.

Želáme Vám všetkým radosti a spokojnosti a cez rok zdravie, aby ste všetko zlé vždy hrdinsky prekonali...

Vaši Janko a Mariena

- 1 Stanko Rázus, syn Mateja Rázusa, v tom čase študent.
- 2 Ján Marták, manžel Márie Rázusovej-Martákovej, v tom čase správca Matice slovenskej v Martine.
- 3 Michal a Ondrej Rázusovci, bratia Márie Rázusovej-Martákovej, žijúci v Liptovskom Mikuláši.

Lubica Rybárska

Ocenenie pre Múzejné starinky

Múzejné starinky si tento rok odniesli z celoslovenskej súťaže Miestne noviny pekné ocenenie, keď sa v kategórii Kultúrnoinformačné a kultúrturistické noviny a časopisy umiestnili na 3. mieste.

Tretí ročník súťaže o najlepšie obecné, mestské, regionálne a kultúrnoinformačné noviny a časopisy vyhlásila Národná osвета – mesačník pre rozvoj miestnej kultúry s garanciou Národného osvetového centra, Slovenský syndikát novinárov, Katedra žurnalistiky FiF UK v Bratislave a Združenie miest a obcí Slovenska. Odborná porota vybrala z viac ako 330 prihlásených periodík a ocenenia udelila 24 novinám a časopisom v 7 súťažných kategóriách.

K oceneniu blahoželáme všetkým tvorcom a prispievateľom.

-zun-

Venované Iboji Wandall-Holm

Ked sa pominul profesor, básnik a Osamelý bežec Ivan Laučík, zostal v Liptovskom Mikuláši pravdepodobne len jeden človek, ktorý udržiava pravidelný telefonický a písomný kontakt s dánskou spisovateľkou Ibojou Wandall-Holm. Týmto človekom je pani Mária Laufová.

Mária Laufová nezabudla, že vo vzdialenej Kodani žije žena s vrúcnyim vzťahom k svojmu niekdajšiemu domovu. Kto si prečítal spomienkovú knihu Iboje Wandall-Holm *Zbohom storočie*, nezapochybuje, že táto múdra, úspešná, a zároveň veľmi skromná dáma nosí spomienky na naše mesto a ľudí stále vo svojom srdci.

Pani Laufová nezabudla, že 15. septembra tohto roku oslávila Iboja Wandall-Holm vzácné životné jubileum. Z Mikuláša do Kodane putoval ďalší list, tentoraz i s poetickým pozdravom, ohliadnutím sa za pohnutým osudom pani Iboje, ale i mnohých ďalších občanov nielen nášho mesta...

Život človeka - náhody v prírode, na jednom hárku papiera...

Tak sa 15. septembra 1921 vo Vrbovom narodila Iboja Lebovičová. Rané detstvo a mladosť prežila v našom, v tých časoch malom mestečku. Osud ju zamiešal do kolotoča dejín ľudstva, naplnených láskou, zlobou, nenávisťou, pochopením i odlúštením človeka človekom. V sobotu v synagóge počúvala svojho otca, kňaza, ktorý stával na týchto miestach a predmodlieval sa k ostatným veriacim... Veriacim, modliacim sa v tomto chráme, mužom, ženám, deťom, za spásu svojej duše. Vtedy..., zajtrašok pre nich už nebol..., modliacich už niet..., zostali v chráme a v mestečku len ako mihavý závan spomienok na ich dávnu prítomnosť v minulosti... Pani Iboja, jedna z mála, z tých čo zostali, čo tu stále... Aj dnes, po toľkých rokoch, z ďalekého Dánska, kde ju osud zavial, vydáva posolstvo ducha svojho národa, a bude aj zajtra, aj pozajtra pripomienkou čias minulých, posolstvom súdržnosti, spolupatričnosti, porozumenia človeka v jeho inakosti, posolstvom človeka - náhody v prírode...

Marec roku 1939...

V mestečku pod Poludnicou, v Liptovskom Svätom Mikuláši, sa týčili k nebu veže kostolov, a silueta synagógy.

Ulicami prúdila obyvateľia, v sobotu, v nedeľu, každý do svojho chrámu, pomodliť sa k svojmu Bohu, stíšiť sa, zastaviť vo virvare všedných dní, nabráť silu na ďalšiu cestu životom. Idú pokojne, v súzvuku... Vo všedné dni sa vzájomne dopĺňajú v každodenných potrebách, pracujú, každý na svojom mieste, chodia do škôl, športujú, zabávajú sa, hrajú divadlá... Každý dáva do spoločného diania okolo seba niečo zo svojej jedinečnosti...

Marec roku 1942...

V Európe zúri vojna, čierne čižmy rozdupali polia, lúky, mestá a dediny, miesia sa v blate ľudského utrpenia... Z vysokých komínov pecí stúpajú k nebu zopäté duše stratených žien, detí, starcov... Dve dievčatá, Lila a Iboja, dve mihotavé svetielka popraskanej mozaiky ľudskej ríše opúšťajú svoje mestečko, všeobjímajúcu a ochraňujúcu náruč svojej rodiny... Cestou vojnovou Európou stretávajú všetky podoby dobra a zla, lásky a zloby, všetko, čo je schopné vydať zo svojho vnútra srdce človeka...

Možno, že to všetko nie je pravda.

Že je to iba zlý sen.

Čakám na svoje zobudenie.

Čakám na nový deň.

September roku 2011...

Pavúky v prírode spriadajú siete, zachytávajú nepozorné muchy, lúče slnka a zrnká prachu vo vetre dejín.

Veže kostolov ustáli svoje miesto v kolobehu dejinných udalostí, synagóga živa čiernou prázdnotou...

Prázdna, vybratá skrinka duchovného posolstva jedného národa, dávnej, celstvej súčasti obyvateľstva, vytrhnutého z jeho stredu hrubo, násilne, akoby na povel poslov zla a krutosti. Odchádzali ticho, dôstojne, s ranou v srdci, v ústrety neznámemu koncu pozemského bytia...

Človek je náhoda v prírode...

JUDr. Mária Laufová

A k tejto poetickej retrospektíve vzťahujúcej sa "len" v Mikuláši na stovky ľudských osudov, z ktorých každý môže byť námetom na román či film, pripojila Mária Laufová knihu.

Jednu z množstva kníh, ktoré desiatky rokov ležali pravdepodobne v synagóge, putovali po múzeu, aby sa znovu dostali do synagógy, kde zaprášené a nikoho, svedčili o osudoch svojich dávnych majiteľov – mikulášskych Židov. Mária Laufová vzala do rúk prvú z nich, otvorila a... na zadnej (vlastne prednej, tá knižka bola hebrejská) vnútornej doske našla už takmer vyblednuté meno *Lebovics*, rovnaké, aké používala Iboja Wandall-Holm ako dievča. - *Tá kniha patrila určite jej otcovi... Môžem ju vziať a pani Iboji vrátiť?* - *Samozrejme, konečne bude mať aspoň jedna z kníh znovu majiteľa.* - *Zrýchlená reštitúcia,* - usmiala sa právnička Mária Laufová. Tak sa stará hebrejská nábožná knižka v koženej väzbe vydaná v roku 1902 stala súčasťou narodeninového pozdravu.

A pani Iboja ju spoznala. Patrila jej starému otcovi a našla v nej i modlitbičku, ktorú sa ako dieťa modlila... Dar i nedar, to sa len malinká časť ulúpeného či strateného v tých hrozných rokoch dostala do správnych rúk...

Ostatné knihy – sú medzi nimi romány, učebnice, náboženská literatúra (v niekoľkých jazykoch) - našli nové, dôstojnejšie miesto vo vitríne vo vestibule mikuláskej synagógy. K nim pribudne panel s fotoportrétmi mikulášskych Židov. Zachovalo sa ich žalostne málo... Pritom jediné kritérium, na ktoré sme pri ich výbere prihliadali, bolo, aby muž, žena

• Iboja Wandall-Holm pred rokmi...

• ...a dnes

či dieťa boli v ktoromkoľvek období obyvateľmi Liptovského Mikuláša. Akýkoľvek ďalší komentár k tejto skutočnosti je zbytočný.

Oficiálne narodeniny Iboje Wandall-Holm si v Dánsku a dúfajme, že i na Slovensku pripomenieme v septembri 2012. Prečo? Na jar roku 1945, keď sa domov(?) vracali tí, čo prežili hrôzy koncentrákov a ich jediným "dokladom" bolo často len číslo vytetované na predlaktí, dostala i Iboja Lebovičová nový preukaz. S chybou v roku narodenia. Namiesto 1921, stál v dokladoch rok 1922. Odvtedy je oficiálne o rok mladšia.

Vážená pani Iboja, želáme Vám veľa zdravia, spokojnosti a lásky v kruhu rodiny a priateľov.

Lubica Rybárska

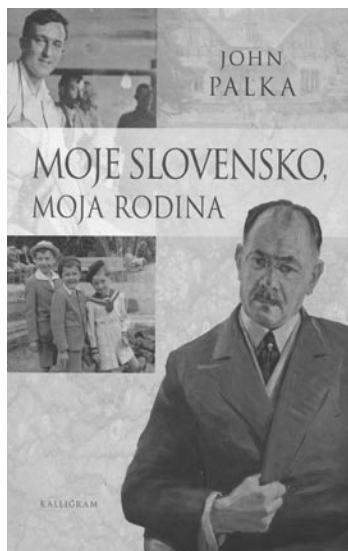
Prosba

Milí čitatelia Múzejných stariniek, ak vlastníte fotografiu, prípadne môžete poskytnúť iné životopisné informácie o bývalých židovských obyvateľoch Liptovského Mikuláša, prosíme ozvite sa na niektorú z múzejných e-mailových adries: rybarska@mjk.lm.sk, nemcova@mjk.lm.sk, prípadne nás kontaktujte osobne na pracoviskách Múzea Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši.

Prečítajte si

Palka, John: Moje Slovensko, moja rodina. Bratislava: Kalligram, 2010.

Pútavá monografia o osudoch dvoch významných slovenských rodov - Pálkovcov a Hodžovcov, ktoré spojilo manželstvo rodičov autora. Subjektívne ladené spomienky na členov svojej rodiny i na prevratné dejinné udalosti, ktoré ovplyvnili ich životy, sú podložené rozsiahlym poznámkovým aparátom i obrazovou prílohou. Autor narodený vo Francúzsku a žijúci v Spojených štátoch sa dlhoročnou prácou na tomto diele vyznal z lásky k Slovensku a svojim koreňom, z ktorých mnohé siahajú do Liptovského Mikuláša.

+ + +

Vaněk, Oldřich – Moravčíková, Lenka: Prežili sme holokaust. Liptovský Mikuláš: Oblastný výbor Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov, 2011.

Útla knižočka spomienok troch úspešných mužov, ktorých spájajú traumatizujúce zážitky z detstva a miesto ich vtedajšieho bydliska – Liptovský Mikuláš. Traja židovskí chlapci Aryeh E. Shimron, Peter Villanyi a Peter Stark zažili ako deti na vlastnej koži vojnové hrôzy, úteky, neistotu v úkrytoch, strach o život... Autentické rozprávania sú doplnené komentármi a poznámkami historika doc. PhDr.

O. Vaněka, CSc. a Mgr. Lenky Moravčíkovej.

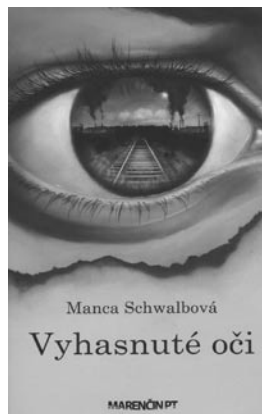
Postavy mikulášskych dejín. Liptovský Mikuláš: Múzeum Janka Kráľa, 2011.

Nová edícia Múzea Janka Kráľa. V snahe sprístupniť širšej verejnosti niektoré z úspešných výstav i v tlačenej podobe, vydalo múzeum tento rok prvé tri tituly. Návštevník múzea si môže zakúpiť výstavné katalógy o osudoch významných mikulášskych garbiarskych rodín: Peter Hubka – garbiar, továrnik, mecén, Ján Pálka – továrnik, socializátor a V salóne pani Marienky Lackovej-Bujnovej. Ich autorkami sú pracovníčky Múzea Janka Kráľa – Lubica Rybárska, Mgr. Zuzana Nemcová a Mgr. Iveta Blažeková.

+ + +

Schwalbová, Margita: Vyhasnuté oči. Bratislava: Marenčin PT, 2011.

Spomienková kniha mikulášskej rodáčky, lekárky Margity Schwalbovej, vyšla prvýkrát v roku 1948. Po šesťdesiatich troch rokoch vychádza jej druhé vydanie, doplnené o obrazovú prílohu a úvodný príhovor Hildy Hraboveckej. Margita Schwalbová, osviečimská väzenkyňa s číslom 2675, nezabudla na svoje spoluväzenkyne, ktoré peklo koncentráku neprežili. Vo svojej knihe zachytila príbehy žien rôznych národností, profesií a vieroveryznania. Aj vďaka tejto knihe ich obete nezostali anonymnými a svet na ne nezabudne.

-lr-

Ondrej Miloslav Bella, najmladší z rodiny básnikov

Pred 160 rokmi, 8. mája 1851, sa v rodine národne uvedomelého kožušníka Jozefa Pravoslava Bellu na Vyšnom Huštáku narodil syn Ondrej Miloslav. Najmladší zo súrodencov, z ktorých žiadnemu nebolo cudzie vyjadrovanie sa vo veršoch.

Ondrej Miloslav, azda preto, že bol najmladší, na rozdiel od starších bratov, z ktorých väčšina sa vyučila kušníerskemu (kožušnickému) remeslu, mohol sa vybrať na štúdiá. Študoval na gymnáziách v Pešti a v

Revúcej. Už počas štúdia na gymnáziu v Revúcej bol literárne činný, prispieval do rukopisných časopisov Zore, Svit a Včela. Teologické štúdiá absolvoval na univerzitách vo Viedni, Erlangene a Lipsku. Od roku 1874 účinkoval ako kaplán v Budíne a od roku 1876 ako učiteľ a kaplán slovenskej evanjelickej cirkvi v Pešti. V roku 1881 sa stal vojenským kňazom, čo zrejme predurčilo jeho ďalšiu životnú cestu. Pôsobil v Štajerskom Hradci (rakúsky Graz), neskôr v Prahe, kde udržiaval kontakty so slovenskou mládežou združenou v spolku Detvan. V roku 1880 vydal svoju jedinú básnickú zbierku *Piesne Ondreja Bellu*. Hojne však publikoval v dobovej slovenskej tlači. Prekladal z ruskej, ukrajinskej, poľskej, slovinskej, anglickej, nemeckej a maďarskej literatúry.

Verše Ondreja Miloslava Bellu vychádzali z ľudovej slovesnosti, sú ponáškami na ľubostné piesne, balady, nechýbajú nábožné motívy, ale písal i satirické a epické básne. Najdlhšou Bellovou epickou skladbou je poetická rozprávka s námetom ukrajinsko-tatárskych bojov *Anna Danilovna*.

Od roku 1890 žil a pracoval v Krakove. Tak, ako všetkým jeho bratom, aj jeho osudom sa stal život mimo Slovenska a Liptova. Možno práve preto sú jeho básne nostalgickou oslavou krás Slovenska, jeho ľudu, rezonuje v nich silná túžba po domove, po Slovensku, kam sa už natrvalo nikdy nevrátil. Zomrel v Krakove, vo veku 52 rokov. K jeho hrobu sa neraz prišli pokloniť obdivovatelia zo Slovenska, tak ako o tom nachádzame zmienku i v časopise Dennica z roku 1903.

Pri hrobe stáli dvaja dôstojníci a zdalo sa, že jeden z nich vysvetľoval druhému nápis na kameni, na to sa vzdialili. Na hrobe ležalo niekoľko vencov, jeden zo sviežeho kvieťa, druhý z immortalíí bielych, aké zvykli sa zďaleka posilať, lebo nevädnu. Pri pohľade na jedľový veniec, zašiel ma, nevdojak, divný pocit hôr našich tatranských. Snáď ten veniec odtiaľ pochádza? I zdvihnúť oči na nový ešte pomník biely, pri kmitajúcom svetle hrobových sviec, čítal som k môjmu zadi-veniu v našej „starej slovenčine v Tatrách žijúcej“ pod pozlátaným krížom nasledovný nápis:

Miloslav Andrej Bella, cis. a kr. evanjelický a. v., vojenský kňaz, narodený 8. 5. 1851 v Liptovskom Sv. Mikuláši v Uhrách zomrel 12. 10. 1903 v Krakove. Poniže ale verš, bezpochyby citát z prác zosnulého: „Ó, pevče náš! Jak volný vták vesnou do Tatier doliny, vrátil si sa s piesňou do večnej otčiny.“ (Dennica. Ženský list pre poučenie a zábavu. Ročník VII., 1903, strana 378.)

V roku 1923 vydala Matica slovenská Výber z Básní Ondreja Bellu.

Mgr. Anna Šmelková

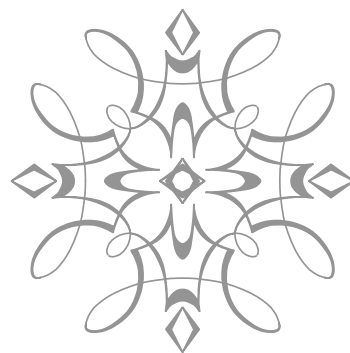

• Hrob Ondreja Miloslava Bellu v Krakove. Foto: archív MJK.

Rada

*Ruža, cíperka
patria do pierka,
patria do pierka
vedľa kosierka.*

*Kto si netrúfa
zastať sám seba,
tomu nesveriť
kľúče od neba.*

Pozdrav

*Nariekať, stukať
len srdce zžiera -
z nás svietiť musí
nádej a viera.*

*Hej, viera v prácu
a v lásky silu
i v slabom srdci
i v slabú chvíľu.*

*A nádej tichá
jak hviezdy jasné,
že slnko zájde,
no nezahasne.*

Z tvorby
Ondreja Miloslava Bellu

V Liptovskom Mikuláši pribudlo nové múzeum

V nedeľu 23. októbra 2011 bolo v mestskej časti Okoličné, v Kostole sv. Petra z Alkantary otvorené Múzeum Ladislava Matiašovského. Návštevníci v ňom nájdu fragmenty pôvodného gotického oltára Majstra Pavla z Levoče - plastiky sv. Kataríny a sv. Barbory, oltárnu tabuľu; liturgické predmety, ale tiež informácie o biskupovi Matiašovskom. Súčasťou otvorenia stálej expozície bola konferencia, na ktorej participovalo aj naše múzeum s príspevkom o osobnosti Ladislava Matiašovského. Jeho krátky životopis prinášame aj našich čitateľom.

Ladislav Matiašovský (Matášovský, Mattyasovszky) prežil svoj život v službách katolíckej cirkvi a panovníka Leopolda I. Jeho pôsobenie rámcovala druhá polovica 17. a začiatok 18. storočia. Bolo to nepokojné obdobie tureckého nebezpečenstva, náboženských zápasov katolíkov a evanjelikov, stavovských protihabsburských povstaní Imricha Thökölyho a Františka II. Rákociho.

Ladislav Matiašovský sa narodil v Nižných Matiašovciach 17. mája 1643 v protestantskej rodine Juraja Matiašovského a Anny, rod. Horanskej. Otec pochádzal z jedného z najstarších zemianskych rodov v Liptove. Bol hlavným notárom Spišskej stolice. Zomrel v roku 1668 za tragických okolností, počas luppežného prepadu v jeho dome. Podľa viacerých prameňov vieme, že mal ďalších synov Juraja, Mikuláša a dcéru Iľonu, vydatú Ghilániovú.

Rodina Matiašovských sa vrátila do katolíckej cirkvi a syn Ladislav nastúpil na cestu kňazskej služby. Študoval v Košiciach a Trnave, teológiu na nemecko-uhorskom kolégiu v Ríme. Krátko pôsobil v Šintave v dnešnom okrese Galanta. V auguste 1673 bol tridsaťročný Ladislav Matiašovský menovaný za bratislavského kanonika a odišiel na faru do Serede. Za ostrihomského kanonika bol vymenovaný 22. apríla 1676. Po roku sa stal nitrianskym archidiakonom. Aj naďalej stúpil po rebríčku cirkevnej hierarchie. V novembri 1680 bol vymenovaný za titulárneho madočského opáta, o sedem rokov neskôr 9. augusta 1687 za titulárneho biskupa kninskej diecézy v Chorvátsku. V decembri 1689 ho kráľ Leopold I. vymenoval za spišského prepošta. V Spišskej Kapitule pôsobil sedem rokov.

• Biskup Ladislav Matiašovský

V júni 1696 sa Ladislav Matiašovský stal nitrianskym biskupom a županom, uhorským kancelárom a skutočným tajným cisárskym radcom. V tejto funkcii sa zdržiaval väčšinou vo Viedni. Do Nitry prichádzal len na väčšie sviatky. V diecéze ho zastupoval vikár Žigmund Sörényi. Biskup Matiašovský, v snahe upevniť pozície katolíckej cirkvi, podporoval cirkevné školstvo a rehole. V roku 1701 venoval na výstavbu piaristického gymnázia v Nitre 24 000 zlatých. Neskôr založil pri škole aj konvikt, vzdelávaciu inštitúciu pre chudobnejších zemianskych synov z Liptovskej, Trenčianskej, Turčianskej, Oravskej a Spišskej stolice. Sumu 19 150 zlatých venoval na výchovu kňazov.

Štedrá ruka biskupa Matiašovského podporila aj rodný Liptov. V roku 1697 dal v Nižných Matiašovciach postaviť barokový Kostol sv. Ladislava, o čom svedčí dodnes zachovaný latinský text a biskupský erb v interiéri kostola. V tom istom roku finančne podporil aj rekonštrukciu františkánskeho kostola a kláštora v Okoličnom, ktoré boli vyše storočia v rukách protestantov. Mníši prostriedky na obnovu schátraných objektov nemali, a preto bývali na fare v neďalekom Sv. Mikuláši.

Až z podpory biskupa Ladislava Matiašovského mohli začať s opravami. Pôvodný neskorogotický kostol zrekonštruovali a kláštor rozšírili, nadstavili v barokovom štýle. Františkáni dielo dokončili po šiestich rokoch, a tak sa 28. apríla 1703 natrvalo presťahovali z Mikuláša do Okoličného. Meno štedrého darcu s jeho erbom sú dodnes zvečnené do kameňa nad západným kláštorným portálom.

Ladislav Matiašovský nezabudol na tunajších františkánov ani v testamente, v ktorom svoj majetok rozdelil medzi nadácie, školy a rehole. Kláštora v Okoličnom odkázal 14 000 zlatých. Po 20 000 zlatých zanechal spišským jezuitom a trinitárom. Červený Kláštor na Spiši, ktorý vlastnil od roku 1699, odkázal rádu kamadulov. Na ošetrovanie práceneschopných kňazov a pre chudobných farárov odkázal po 5 000 zlatých; pre protestantských kňazov, ktorí prestúpili na katolícku vieru 4 300 zlatých. Všetko svoje striebro určil ako náhradu za omšové kalichy ukradnuté v kuruckej vojne. Ladislav Matiašovský zomrel po ťažkej chorobe vo Viedni 10. mája 1705, týždeň pred svojimi 62. narodeninami. Stopy tohto liptovského rodáka nájdeme dnes aj v rumunskom meste Baia Mare. Tu stojí bývalý jezuitský kostol a kláštor postavený v rokoch 1717 – 1720 z jeho daru 50 000 zlatých, ktorý pôvodne určil pre výstavbu jezuitského kolégia v Segedíne. Pamiatke Ladislava Matiašovského je venovaná tabuľa s jeho portrétom a biskupským erbom umiestená na západnej fasáde objektu. Ten v súčasnosti patrí pravoslávnej cirkvi.

Iveta Blažeková

• Otvorenie múzea za účasti predstaviteľov župy, mesta a cirkvi.

Návraty k výstave Bonbóniky a najvýznamnejším akvizíciám z rokov 2005 – 2010

• Pohľad na inštaláciu zo zbierky textilu. V popredí kroj Márie Rázusovej-Martákovej, ktorý dostala na pamiatku od obyvateľov Dolného Srnia pri odchode zo svojho prvého učiteľského pôsobiska. Foto: Ján Svidran.

V roku 2010 oslávilo Múzeum Janka Kráľa 55. výročie svojho vzniku. Uzatvorila sa tak ďalšia etapa dejín múzea a rovnako i jeho zbierkotvornej činnosti, ktorá patrí medzi základné poslania našej inštitúcie. Pri tejto príležitosti sme pripravili a v predvečer Stoličných dní 2011 slávnostne otvorili výstavu *Bonbóniky* s podtitulom *To najlepšie zo zbierok múzea z rokov 2005 – 2010*.

Návštevníci našej výstavnej siene si tak počas celého leta mohli prezrieť výber tých najzaujímavejších predmetov, ktoré pribudli do zbierok múzea počas uplynulých piatich rokov. Reprezentatívny výber prechádzal naprieč celým fondom múzea, historickými, výtvarnými, etnografickými a literárnohistorickými zbierkami počnúc a zbierkou knižných muzeálií, historických fotografií a pohľadníc končiac. V kompaktných celkoch zároveň mapoval najdynamickejšie sa rozvíjajúce materiálové i tematické skupiny zbierkových predmetov. Prostredníctvom výstavy tak návštevníci mohli nahliadnuť do garderóby mikuláškovej dámy v medzivojnovom období alebo sa nechať vtiahnuť do minulosti mikulášskeho športu. Nechýbali ani pohľady na mesto cez hľadáček historických pohľadníc a fotografií, z depozitára archívnych materiálov sme vybrali vzácne dokumenty, medzi nimi originálnu partitúru skladby Bergglocke od Jána Levoslava Bellu či vysvedčenia synov romantického básnika Janka Kráľa. Medzi najzaujímavejšie z vystavených zbierkových predmetov dozaista patrili osobné predmety takých významných osobností mikulášskych dejín, akými boli manželka Martinčekovci, súrodenci Rázusovci či Pavol Strauss.

Tvorba manželov Martinčekovcov má v zbierkach Múzea Janka Kráľa výrazné zastúpenie, a to vďaka akvizíciám z rokov 2006 a 2010. V roku 2006 múzeum prevzalo z pozostalosti Ester Martinčekovej-Šimerovej celkovo 302 umeleckých diel, ktoré maliarka darovala mestu Liptovský Mikuláš. Súčasťou akvizície boli okrem olejov, koláží a kresieb samotnej Martinčekovej aj dve paspartované fotografie jej manžela, diela spriaznených slovenských výtvarníkov a drobné dekoratívne predmety, ktoré obklopovali maliarkin pracovný priestor v ateliéri na Rumanovej ulici. Do zbierok múzea pribudla aj osobná knižnica Martinčekovcov obsahujúca 241 zväzkov zväčša cudzojazyčnej

literatúry. K dvom farebným fotografiám Martina Martinčeka pribudlo 51 čiernobielych fotografií, ktoré múzeum získalo do svojich zbierok v uplynulom roku. Profilovú výstavu z tvorby Ester Martinčekovej-Šimerovej pripravilo Múzeum Janka Kráľa v roku 2009 pri príležitosti maliarkinej nedežitej storočnice. Samostatnej výstavy sa na jar 2013 pri rovnakej príležitosti dočká aj Martin Martinček. V rámci tohtoročnej reprezentatívnej výstavy sme z depozitára vytiahli „bonbóniky“ z tvorby oboch umelcov a vôbec prvýkrát mali návštevníci možnosť nahliadnuť do vzácnej knižnice manželov Martinčekovcov.

Zbierka trojrozmerných predmetov, dokumentov a fotografií viažucich sa k životu a dielu súrodencov Rázusovcov je systematicky budovaná od začiatku 90. rokov minulého storočia, keď sa do života uvádzala myšlienka stálej expozície v ich rodnom dome. V priebehu posledných rokov do zbierky pribudli také vzácne predmety ako písací stroj a stolová lampa z pracovne Martina Rázusa či dolnosrniarsky kroj Márie Rázusovej-Martákovej. Na výstave Bonbóniky bolo možné vidieť aj likérovú súpravu s kovovým podnosom, ktorá taktiež pochádza z domácnosti Márie Rázusovej-Martákovej, či porcelánový čajový servis, ktorý sa používal v rodine jej brata, knihtačiara Mateja. Inštaláciu najnovších prírastkov rázusovskej zbierky dopĺňal fotorámik s vsadenou podobizňou Martina Rázusa. Zhotovil ho ďalší z bratov Rázusovcov – Ján, ktorý ako zámočník žil a pracoval v USA. Všetky predmety múzeu darovala rodina Rázusovcov.

Z pozostalosti MUDr. Pavla Straussa bol do konceptu výstavy zakomponovaný stolík, kreslo a mosadzná lampa s torzom pôvodného tienidla z mobiliáru, ktorý bol súčasťou zariadenia Straussovho nitrianskeho bytu. Predmety pribudli do zbierok múzea v roku 2008 darom od Straussovho syna MUDr. Jozefa Straussa, a to vďaka iniciatíve Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa. Súčasťou akvizície bola rozsiahla knižnica MUDr. Pavla Straussa obsahujúca celkovo 1329 zväzkov kníh. Aj táto zbierka sa dočká svojej komplexnejšej výstavnej prezentácie, a to v jeseni 2012 pri príležitosti 100. výročia narodenia MUDr. Pavla Straussa.

Výstavou Bonbóniky sme teda symbolicky uzavreli jednu a otvorili ďalšiu etapu zbierkotvornej činnosti v našom múzeu. Činnosti, ktorá je tak trochu skrytá očiam verejnosti, od ktorej sa však odvíjajú prezentačné i výstavné aktivity múzea. A ktorá je zároveň naším najväčším záväzkom voči budúcim generáciám. Preto múzeu do ďalšej etapy zaželajme, aby obhájilo zmysel svojej existencie a svoje poslanie v spoločnosti zoči-voči tým, ktorí majú tú moc rozhodovať o jeho bytí či nebytí... Lebo nie sme tu len dnes a pre dnes... A nielen chlebom je ľudská spoločnosť živá...

Zuzana Nemcová

• Medzi najväčšie „bonbóniky“ výstavy patrila osobná knižnica manželov Martinčekovcov obsahujúca 241 zväzkov zväčša cudzojazyčnej literatúry. Foto: Ján Svidran.

Úspešné reprízy našich výstav v Bratislave

O kolo stovky Liptákov žijúcich v Bratislave sa stretlo počas prvej novembrovej soboty v Pálffyho paláci na Zámockej ulici v Bratislave. Už tradičná, v poradí štvrtá *Liptovská kaviareň* ponúkla svojim hosťom okrem výbornej kávy, pohára vína či domácich pralínok predovšetkým stretnutie s osobnosťami, ktoré sú svojimi koreňmi spojené s Liptovom. V rámci „kaviarne“ prebehla neformálna diskusia, do ktorej sa zapojili o. i. primátor mesta Liptovský Mikuláš MUDr. Alexander Slafkovský, prezident Slovenského zväzu kanoistiky na divokej vode Ivan Cibák, publicista Eugen Gindl, poslanec NR SR MUDr. Peter Osuský, prof. Ing. arch. Štefan Šlachta či kostýmový výtvarník prof. Peter Čanecký, nechýbal ani hosťiteľ celého podujatia, čestný predseda Združenia podnikateľov Slovenska Ing. Karol Pavlů.

Múzeum Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši ponúko účasťníkom *Liptovskej kaviarne* svoje výstavy *Ján Pálka, továrnik socializátor* (autorka Mgr. Zuzana Nemcová) a *Peter Hubka – garbiar, továrnik, mecén* (autorka Ľubica Rybárska). Výstavy na 22 paneloch priblížili životné cesty dvoch osobností z histórie mikulášskeho kožiarskeho priemyslu a zároveň sprítomnili atmosféru a vývoj Liptovského Sv. Mikuláša na konci 19. a v prvých desaťročiach 20. storočia, teda obdobie, v ktorom vznikli a prežili svoj rozkvet i pád pálkovská i hubkovská garbiarska fabrika. Po Mikulášanoch sa tak s touto významnou etapou mikulášskych dejín mohli oboznámiť aj Liptáci žijúci v Bratislave. K obom výstavám boli k dispozícii aj pútavé katalógy, ktoré vydalo Múzeum Janka Kráľa v rámci svojho výstavného a edičného programu.

Prijemnú hudobnú kulisu celému podujatiu vytváral Art Septet Nicolaus – ZUŠ pod vedením PhDr. Ľubomíra Rašeho.

Liptovská kaviareň sa otvorí opäť o rok. Jej návštevníci sa už teraz môžu tešiť na ďalšie dve výstavy z autorskej dielne Múzea Janka Kráľa. Prvá z nich predstaví slávneho mikulášskeho rodáka Aurela Stodolu, druhá priblíži osobnosti z ďalšieho významného mikulášskeho rodu – rodiny Lackovcov.

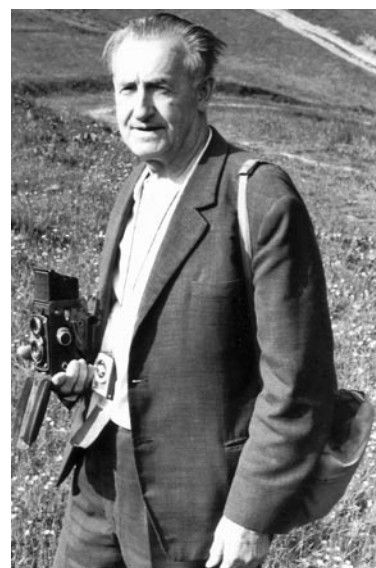
-zb-, -zun-

• V *Liptovskej kaviarni*. Foto: Ján Svidran.

Múzeum Janka Kráľa získalo cenné dokumenty z pozostalosti Alojza Lutonského

KLUB SLOVENSKÝCH TURISTOV LOKOMOTIVA BANSKÁ BYSTRICA vo svojich zbierkach opatroval i dokumenty pochádzajúce z pozostalosti Alojza Lutonského. Tieto do ich archívu v roku 1997 odovzdala dcéra A. Lutonského, Ing. Setničková. Alojz Lutonský pôsobil v našom múzeu v rokoch 1963 - 1968 ako riaditeľ. Nakoľko je prevažná časť uvedených dokumentov zameraná na regionálnu históriu Liptova a Liptovského Mikuláša, rozhodlo sa vedenie KST Lokomotiva odovzdať tento fond

do nášho múzea. Medzi najzaujímavejšie materiály patria dokumenty o heraldike Liptovského Mikuláša, texty autorov R. Brtáňa, P. Ratkoša, R. Chmela E. Muntága, M. Tomčíka, E. Kufčáka a S. Churého k dejinám kultúry v našom meste. Druhý tematický okruh tvoria dokumenty viažuce sa k druhej svetovej vojne, napríklad denné záznamy udalostí z januára až apríla 1945, spomienky M. Klimeša na odboj, fotografie a životopisné údaje povstaleckého generála Pavla Kunu zapísané jeho bratom, ev. farárom Vladimírom Kunom. Okruh materiálov o vojenskom cintoríne na Háji Nicovô obsahuje záznamy, poznámky a fotografie o obetiach a záznamy zo stretnutí s príbuznými obetí. Odovzdané materiály obsahujú tiež poznámky, podklady a korešpondenciu A. Lutonského so spoluautormi a vydavateľmi jeho publikácií týkajúcich sa propagácie cestovného ruchu v Liptove, najmä Demänovskej doliny a Liptovskej Mary. Materiál celkovo obsahuje 12 takýchto okruhov. Len pre informáciu čitateľa treba uviesť, že odovzdaný materiál sa vošiel do 4 krabíc. Za tento dar sme veľmi vďační, tieto cenné dokumenty a fotografie vhodne doplnia náš zbierkový fond. Využívame aj túto cestu na poďakovanie. Zároveň je potrebné dodať, že v zmysle predpisov o archivácii dokumentov, niektoré dokumenty po spracovaní odstúpime Štátnemu archívu Bytča pobočke Liptovský Mikuláš.

Zdenko Blažek

Oprava

V minuloročných *Starinkách* sme v príspevku *Zabudnutý rodák* Ing. Vladimír Lacko, CSc. uviedli, že Vladimír Lacko je pochovaný vo Svite. Správne malo byť uvedené, že pochovaný je v Bratislave. Za nesprávny údaj sa ospravedľujeme.

Poďakovanie

Aj tohtoročné *Múzejné starinky* vychádzajú s podporou našich dlhoročných sponzorov z Levíc a Liptovského Mikuláša. Ďakujeme a dúfame, že vás *Starinky* potešia.

Historická fotohádanka – kto nám pomôže?

Obraciame sa na pamätníkov niekdajších Uhoľných skladov v Liptovskom Sv. Mikuláši, resp. ich príbuzných, ktorí by vedeli identifikovať osoby na historickej fotografii z prelomu 40. a 50. rokov 20. storočia.

Vďační múzejníci

Výzva pre hokejových pamätníkov

Autori výstavy pripravovanej k 80. výročiu organizovaného hokeja v Liptovskom Mikuláši sa obracajú na širokú verejnosť, najmä na „pamätníkov“ hokejových čias minulých. Hľadáme dokumenty, zaujímavé fotografie, časti výstroja – dresy, rukavice, hokejky..., z čo najstaršieho obdobia. Prosíme o ich zapožičanie pre potreby výstavy, ktorá zaplní výstavnú sieň MJK v letných mesiacoch. Vzácné doklady mikulášskych hokejových dejín môžete priniesť do Múzea Janka Kráľa alebo vedeniu HK 32 Liptovský Mikuláš. Ďakujeme.

Pripravujeme

V roku 2012 môžete vo výstavných priestoroch Múzea Janka Kráľa navštíviť tieto výstavy: **V salóne pani Marienky Lackovej-Bujnovej** (do 5. februára 2012) ♦ **Z potuliek po svete** (charitatívna výstava cestovateľa Róberta Devečku, od 8. februára do 18. marca) ♦ **Najkrajšie knihy Slovenska a Česka** (od 9. mája do 10. júna) ♦ **Slávne vily Slovenska** (od 15. júna do 31. augusta, v synagóge) ♦ **Ladová história** (od 20. júna do 16. septembra, pri príležitosti 80. výročia vzniku hokejového klubu v Liptovskom Mikuláši) ♦ **Speleofotografia** (od 19. septembra do 28. októbra) ♦ **Pavol Strauss** (od 7. novembra do 31. decembra, pri príležitosti 100. výročia narodenia MUDr. Pavla Straussa).

Múzejné starinky môžete podporiť zaslaním finančného príspevku na sponzorský účet Múzea Janka Kráľa. Číslo účtu v UniCredit Bank je 6623853007/1111. ĎAKUJEME!

Múzeum Janka Kráľa

MÚZEJNÉ STARINKY – občasník Múzea Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši. Adresa: Námestie osloboditeľov 30, 031 01 Liptovský Mikuláš. Tel.: 044/5522554, e-mail: muzeumjmk@mjk.lm.sk. Zostavila: Ľubica Rybárska. Zodpovedný: Mgr. Zdenko Blažek, riaditeľ múzea. Vytlačil: PRINT MASTER Liptovský Mikuláš. Náklad 500 ks. Vydanie prvé. Decembar 2011. ISBN 978-80-970184-6-7.